

7. Goode R. Transnational Commercial Law: Text, Cases, and Materials /R. Goode, H. Kronke, E. McKendrick. – Oxford University Press, 2007. – 629 p.
8. Guide to International Arbitration [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lw.com/thoughtleadership/guide-to-international-arbitration-2014>
9. Lookofsky J. M. Transnational Litigation and Commercial Arbitration : A Comparative Analysis of American, European and International Law. / J. M. Lookofsky. – N.Y. : Transnational Juris Publications, Inc., Ardsley-on-Hudson, 1992. – 782 p.
10. Mediate.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mediate.com/articles/grant.cfm>
11. Twining W. Reviving General Jurisprudence / W. Twining // Transnational Legal Processes / ed. Likosky M. – London: Butterworth, 2002. – P. 3–22.
12. What is Arbitration? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mediate.com/articles/grant.cfm>

International arbitration is an effective alternative mechanism for dispute resolution between the parties to the treaty in the context of globalization. Nowadays there is a demand for optimal organization of education and training specialists, capable to realize arbitration practice in the international arena. Professional training of future arbitration lawyers is carried out within master programs. In addition to professional disciplines, the curriculum includes the study of Business English as a component of professional competence of future arbitration lawyers and a tool for their professional interaction. To create reliable conditions for high-quality foreign language training, a lecturer has to obtain certain another sphere knowledge, in particular to understand the essence of the concept “international arbitration”.

Key words: international arbitration, professional training, future arbitration lawyer, master program, Business English.

doi: 10.15330/esu.9.107-112

УДК 371.15(4)
ББК 74.03(4/8)

Кишиштоф Ющак

KOMPETENCJE ZAWODOWE NAUCZYCIELI W UNII EUROPEJSKIEJ

Jakość oświaty nie zależy głównie od systemów edukacyjnych, metod nauczania, podręczników i innych pomocy naukowych, chociaż wszystkie one są ważne. Najważniejszym, niezastąpionym warunkiem realizacji oświaty dobrej jakości jest dobrze wykwalifikowany i dobrze umotywowany do pracy nauczyciel.

(WCOTP, b.d.)

У статті йдеться про суспільно-урядові зміни кінця XX початку XXI століття. Наголошується, що подібні явища мають місце у країнах європейського союзу.

Такі процеси спостерігаються у навчально-виховному процесі сучасної школи, вимагаючи перебудову процесу мислення, усвідомлення нової реальності, нових завдань і функцій суспільства.

Ключові слова: європейський союз, професійні компетенції, цивілізація, навчально-виховний процес.

Spółeczno-ustrojowe przemiany, jakie wystąpiły w ostatnich dekadach XX wieku w wielu regionach świata, a także charakterystyczne zjawiska cywilizacyjno-kulturowe nowego wieku, w tym integracja europejska, wywołują zasadnicze zmiany w zakresie potrzeb i wymagań współczesnego człowieka oraz wymuszają potrzebę przebudowy sposobu myślenia i postrzegania rzeczywistości. Nakłada to na współczesną szkołę nowe zadania i funkcje, tak społeczne, jak i cywilizacyjne. Priorytetem jest przekazanie

społeczeństwu odpowiedniego zasobu wiedzy oraz wychowanie Europejczyka, który będzie przygotowany do życia w nowym, zmieniającym się politycznie, gospodarczo i społecznie łańdź, Europejczyka, który będzie nie tylko obywatelem swojego kraju, ale i obywatelem świata twórczo uczestniczącym w procesie jego rozwoju. Dlatego w rozważaniach poświęconych edukacji bardzo ważne są kwestie dotyczące zapewnienia nauczycielom przygotowania i doskonalenia zawodowego najwyższej jakości oraz dbałość o takie ukształtowanie statusu tego zawodu, by był on atrakcyjną propozycją kariery zawodowej.

Nie istnieją, jak dotąd, wspólne międzynarodowe ustalenia dotyczące edukacji nauczycieli. Poszczególne kraje czynią to w oparciu o własne doświadczenia. Unia Europejska, w pełni uznając odpowiedzialność Państw Członkowskich za treść nauczania i organizację systemów edukacyjnych, przyczynia się jednak do rozwoju edukacji o wysokiej jakości i jej ujednoczenia poprzez ukształtowanie wspólnych zasad odnoszących się do zawodu nauczycielskiego. W myśl propozycji Komisji Europejskiej zasadami tymi są [8]:

- legitymowanie się wyższym wykształceniem, gwarantującym posiadanie wiedzy z zakresu: wykładanego przedmiotu kierunkowego, pedagogiki i psychologii, umiejętności i kompetencji niezbędnych do właściwego ukierunkowania oraz wspierania uczniów, znajomości i rozumienia procesów społecznych oraz kulturowych wymiarów edukacji;
- aktywne uczestnictwo w rozwoju zawodowym, który powinien trwać przez całe życie zawodowe oraz zaangażowanie w proces, w którym młodzi ludzie i dorośli uczący się stają się bardziej autonomiczni w uczeniu się przez całe życie;
- mobilność, zarówno geograficzna (polegająca na przemieszczaniu się pomiędzy państwami UE w celu znalezienia bardziej satysfakcjonujących warunków zatrudnienia i możliwości rozwoju), jak i zawodowa (tożsama z przemieszczaniem się w obrębie systemu edukacji, umożliwiającą nabycie nowych kwalifikacji i kompetencji oraz doskonalenie już posiadanych umiejętności);
- współpraca instytucji kształcących nauczycieli z szeroko pojętymi partnerami – ze szkołami, przemysłem i instytucjami umożliwiającymi odbycie praktyk oraz włączenie w program nauczania najnowszych osiągnięć praktycznych.

Już pierwszy wymóg, odnoszący się do posiadania wykształcenia wyższego, zmusza do postawienia pytania o pożądane kwalifikacje nauczycieli.

Kwalifikacje zawodowe, ogólnie ujmując, określają zakres i jakość przygotowania niezbędnego do wykonywania jakiegoś zawodu. Składają się na nie takie czynniki, jak: poziom wykształcenia ogólnego, wiedza zawodowa, umiejętności zawodowe, a zwłaszcza stopień wprawy oraz umiejętności organizowania i usprawniania pracy, uzdolnienia i zainteresowania zawodowe [6, s. 211].

W odniesieniu do zawodu nauczyciela definicja kwalifikacji zawodowych najczęściej koncentruje się na układach umiejętności i wiedzy, które dają nauczycielom możliwość kierowania procesami nauczania i wychowania.

Według Cz. Plewki kwalifikacje zawodowe nauczycieli to „układy postaw, warunków psychofizycznych oraz struktur sensomotorycznych praktycznych i umysłowych, umożliwiających skuteczne rozwiązywanie zadań zawodowych wynikających z wykonywania zawodu nauczyciela-wychowawcy, a także troski o własny zawodowy rozwój” [7, s. 59].

B. Kwiatkowska-Kowal z kolei kwalifikacje pedagogiczne określa jako poziom i jakość przygotowania zawodowego organizatorów i realizatorów procesu edukacji do

świadomej i celowej pracy dydaktyczno-wychowawczej ukierunkowanej na rozwijanie i doskonalenie osobowości wychowanków w trzech sferach:

- poznawczej – oczekiwania wobec świata,
- czynnościowej – sposób zachowania wobec osób i samego siebie, wobec sytuacji oraz przedmiotów,
- motywacyjnej – potrzeby, wartości i cele życiowe [4, s. 141–142].

Kwalifikacje wyrażają zatem poziom merytorycznego przygotowania do prawidłowego wykonywania zawodu. Tymczasem, jak pisze R. Kwaśnica, „(...) nie można bezgranicznie zaufać posiadanej już wiedzy zawodowej, choćby była potwierdzona dyplomami wszelkich możliwych instytucji kształcących nauczycieli. Nie przekreślając jej wartości, trzeba założyć, że w mniejszym bądź większym stopniu okaże się niewystarczająca. Musi tak być, ponieważ doświadczenie zawodowe nauczyciela, nawet najbardziej bogate, okazuje się zawsze prowizoryczne i niepełne w obliczu faktu, że każdy uczeń jest inny i że każdy z osobna z dnia na dzień staje się kimś innym, zmieniając się, rozwijając (...) [3, s. 295]”. Dlatego też, w rozważaniach dotyczących profesji nauczycielskiej coraz powszechniej stosowaną kategorią są kompetencje.

Jak podaje J. Prucha przez pojęcie kompetencje nauczyciela należy rozumieć „zbiór profesjonalnych umiejętności, wiedzy, wartości oraz postaw, którymi musi dysponować każdy nauczyciel, aby mógł efektywnie wykonywać swoją pracę” [9, s. 306]. Autor skupia się na dwóch podstawowych grupach kompetencji: kompetencjach osobowościowych (odnoszących się do umiejętności, dojrzałości moralnej i społecznej, reakcji emocjonalnych i postaw) oraz kompetencjach zawodowych (odnoszących się do umiejętności dydaktycznych, relacji interpersonalnych) [9, s. 306].

W myśl koncepcji R. Kwaśnicy kompetencje nauczyciela można podzielić na dwie kategorie: praktyczno-moralne i techniczne. Przy czym, będąc przekonanym o konieczności prymatu pierwszej grupy, czyli kompetencji praktyczno-moralnych – nad technicznymi, autor głosi tezę, że podstawową wadą polskich nauczycieli jest właśnie sytuacja przeciwna – prymat kompetencji technicznych (rozumianych zresztą wąsko, jako metodyczno-realizacyjne) [3, s. 309–313].

Do zakresu kompetencji praktyczno-moralnych nauczyciela autor zalicza:

Kompetencje interpretacyjne – to zdolność do rozumiejącego odnoszenia się do świata (rzeczy, ludzi i do siebie w drodze samorefleksji). Kompetencje te umożliwiają zadawanie pytań, dzięki którym poznawanie świata staje się niekończącym się zadaniem. Pytania te (o sens tego co dzieje się wokół nas i co dzieje się z nami) podążają wciąż za zmianami, jakie zachodzą w naszej sytuacji i w nas samych.

Kompetencje moralne – wyrażają się w znajomości powinności etycznych wobec innych ludzi, w pytaniach o moralną prawomocność postępowania, w zdolności do pogłębionej refleksji przy ocenie swojego postępowania. Autorefleksja ta powinna rodzić pytania: jaki powinienem być i w jaki sposób powinienem postępować, by z jednej strony dochować wierności sobie i nie ulec duchowemu zubożeniu, a drugiej – by swym postępowaniem nie ograniczać innych ludzi w ich prawach do wewnętrznej wolności i podmiotowości i w prawie do wyboru własnej drogi.

Kompetencje komunikacyjne – to zdolność do dialogowego sposobu bycia z innymi i z sobą samym. Dialog w użytym tu znaczeniu, to rozmowa z innymi przełamująca anonimowość wypowiedzi i będąca próbą rozumienia siebie oraz tego, co nas wspólnie ogarnia. Do kompetencji tych należą: (1) zdolność empatycznego rozumienia i bezwarunkowej akceptacji drugiej osoby, (2) zdolność do krytyki pojętej nie jako deprecjonowanie czegoś, lecz jako poszukiwanie ukrytych przesłanek cudzych i własnych

poglądów, przekonań, zachowań, (3) postawa niedyrektywna, pozwalająca prezentować własny punkt widzenia jako ofertę myślową, jako jedną z możliwych i prowizorycznych odpowiedzi, nie zaś jako dopowiedź zamkniętą.

Do grupy kompetencji technicznych należą:

Kompetencje postulacyjne (normatywne) – to umiejętność opowiadania się za instrumentalnie pojętymi celami oraz identyfikowania się z nimi. Kompetencje te, w zależności od zaawansowania w rozwoju, są pomocne w odtwarzaniu celów osiągniętych przez innych, w wyborze celów zgodnych z zaakceptowaną rolą, bądź w ustanawianiu celów indywidualnych.

Kompetencje metodyczne – wyrażają się w umiejętności działania według reguł określających optymalny porządek czynności. Treścią owych reguł jest przepis działania mówiący, co i w jakiej kolejności należy wykonywać, jakimi metodami się posłużyć, by osiągnąć zamierzony cel. Kompetencje te, podobnie jak postulacyjne, w zależności od zaawansowania w rozwoju mogą być rezultatem naśladownictwa, efektem świadomego przestrzegania wyuczonych reguł działania bądź własnym oryginalnym i twórczym pomysłem.

Kompetencje realizacyjne – to umiejętność doboru środków i tworzenia warunków sprzyjających osiągnięciu celów. Kompetencje te są pomocne w stwarzaniu takich warunków działania, jakich wymaga metoda, którą się posługujemy. Każda metoda stawia bowiem określone wymagania realizacyjne, a jej skuteczność zależy od tego, czy uda się je spełnić.

Rozwój kompetencji, jak pisze R. Kwaśnica, przebiega trój etapowo [3, s. 307–308]: od etapu wchodzenia w rolę społeczno-zawodową (stadium przedkonwencjonalne), poprzez etap pełnej adaptacji zawodowej (stadium konwencjonalne), ku fazie twórczego przekraczania roli zawodowej (stadium postkonwencjonalne).

W fazie wchodzenia w rolę zawodową zarówno problemy praktyczno-moralne, jak i techniczne rozwiązywane są przede wszystkim poprzez naśladowanie tych wzorów zachowania, które uchodzą za typowe w otoczeniu nauczyciela, zasadą jest powielanie konwencji bez świadomości jej istoty oraz unikanie ryzyka.

W fazie pełnej adaptacji w roli zawodowej nauczyciel rozumie wzorce interpretacyjne i realizacyjne oraz jest świadom ich uzasadnień. Jest to faza sprawnego posługiwania się wiedzą i umiejętnościami w sposób odtwórczy, lecz mający odzwierciedlenie w rezultatach pracy. Nauczyciel ma pełną świadomość praw i obowiązków oraz istoty i specyfiki własnej roli społeczno-zawodowej.

W fazie twórczego przekraczania roli zawodowej postkonwencjonalne formy rozumienia i działania wiążą się z krytycznym posługiwaniem się wiedzą, co uwidacznia się w rewidowaniu instytucjonalnie zdefiniowanej roli zawodowej. Dokonuje się zrównanie powinności zawodowych z zobowiązaniami moralnymi, jakie człowiek sam ma wobec siebie.

Próbie klasyfikacji kompetencji zawodowych nauczyciela podejmuje również S. Dylak. Jako kryterium ich podziału przyjmuje hierarchię ich istotności oraz konieczności ich osiągnięcia przez nauczyciela w procesie rozwoju zawodowego. Autor wyróżnia:

- kompetencje bazowe, które określają konieczny stopień profesjonalizmu intelektualno-moralnego nauczyciela oraz optymalny zasób wiedzy pedagogicznej i praktycznej,
- kompetencje konieczne, stanowią zespół umiejętności umożliwiających konstruktywne działania nauczyciela,

- kompetencje pożądane, to umiejętności, zdolności, zainteresowania nauczyciela, które wprawdzie nie są konieczne dla właściwej realizacji zadań edukacyjnych, aczkolwiek ich posiadanie może być pomocne [1, s. 37].

Swoje zainteresowanie S. Dylak ogranicza tylko do kompetencji koniecznych. Zalicza do nich:

- kompetencje interpretacyjne, które odnoszą się do umiejętności właściwej interpretacji otaczającej rzeczywistości, co pozwala na trafny wybór odpowiednich zachowań,
- kompetencje autokreacyjne, których podstawą jest samowiedza, świadomość istoty relacji łączących nauczyciela z innymi podmiotami, co umożliwi kreowanie własnej sylwetki zawodowej,
- kompetencje realizacyjne, które obejmują wachlarz umiejętności nauczyciela (o różnym charakterze oraz poziomie zorganizowania) decydujących o możliwości realizacji przypisanych tej profesji zadań [1, s. 38–42].

Wyłonienie tych trzech rodzajów kompetencji koniecznych wynika „(...) z przyjętych założeń o nauczycielu jako animatorze procesu kształcenia i intelektualistę dokonującym samodzielnych wyborów, twórcy osobistej wiedzy pedagogicznej i własnej sylwetki zawodowej oraz sprawcy pożądanych efektów kształcenia” [2, s. 559].

Opracowane przez większość krajów członkowskich UE standardy kompetencji nauczycieli są opisem umiejętności, jakie powinien posiadać nauczyciel. Obejmują one takie obszary, jak wiedza merytoryczna w zakresie określonego przedmiotu nauczania oraz pedagogiki, umiejętności oceny, umiejętności społeczne i interpersonalne, świadomość kwestii związanych z różnorodnością grupy uczniowskiej, a także umiejętności organizacyjne i przywódcze.

Unia Europejska, stojąc na stanowisku, że znaczna część krajów członkowskich w dokumentach dotyczących systemów nauczania posiada definicję kompetencji, nie podała jednoznacznego wyjaśnienia tego pojęcia. Wprowadziła jednak kompetencje kluczowe, które powinny odpowiadać potrzebom całej społeczności niezależnie od płci, rasy, pozycji społecznej, pochodzenia, kultury i języka. Podzielone zostały one na kompetencje związane z procesem uczenia się / nauczania i kształtowania postaw uczniowskich.

W zakresie uczenia się / nauczania do kompetencji nauczyciela w Unii Europejskiej należą:

- umiejętność pracy w wielokulturowej i zróżnicowanej społecznie klasie,
- umiejętność stworzenia dogodnych warunków do uczenia się (organizowanie procesu uczenia się, czynienie ze swoich uczniów badaczy, tworzenie programów nauczania, stałe szkolenie i doskonalenie, usprawnianie swojej pracy oraz działalność w różnego rodzaju stowarzyszeniach i organizacjach),
- umiejętność włączenia technologii informacyjno-komunikacyjnej do codziennego funkcjonowania uczniów,
- umiejętność pracy w różnym zespole bezpośrednio zaangażowanym w uczenie się tej samej grupy uczniów,
- umiejętność współpracy przy tworzeniu programów nauczania, organizacji procesu kształcenia i oceniania,
- umiejętność współpracy z osobami ze środowiska lokalnego i z rodzicami,
- umiejętność dostrzegania i rozwiązywania problemów,
- umiejętność stałego poszerzania swojej wiedzy i doskonalenia swoich umiejętności.

Kompetencje związane z kształtowaniem postaw uczniowskich to:

- umiejętność wykształcenia w uczniach postawy obywatelskiej i społecznej,
- umiejętność promowania takiego rozwoju kompetencji uczniowskich, które pozwolą im, jako pełnoprawnym obywatelom danego państwa, na funkcjonowanie w społeczeństwie wiedzy (motywacja do nauki, nie tylko formalnej objętej obowiązkiem szkolnym, nauczanie uczenia się, krytyczne przetwarzanie informacji, posługiwanie się komputerem i korzystanie z wszelkich urządzeń cyfrowych, twórczość i innowacyjność, rozwiązywanie problemów, przedsiębiorczość, współpraca z innymi, łatwość w komunikacji z innymi, umiejętność poruszania się w kulturze wizualnej),
- umiejętność łączenia kształtowania wymaganych kompetencji z nauczaniem/uczeniem się danego przedmiotu [11, s. 16–17].

Z powyższego zakresu wynika, że rolą nauczyciela w pierwszym rzędzie jest przygotowanie młodych ludzi do uczenia się przez całe życie, nieustannego zdobywania wiedzy oraz umiejętności, zdolności współpracy z innymi, rozwiązywania problemów.

W Polsce w opracowanych w 2012 r. [10] standardach kształcenia nauczycieli określono, że celem edukacji nauczycieli jest przygotowanie do kompleksowej realizacji dydaktycznych, wychowawczych, i opiekuńczych zadań szkoły. Osiągnięciu tego celu służy obowiązek zrealizowania trzech modułów:

- pierwszego, obejmującego przygotowanie w zakresie merytorycznym do nauczania pierwszego przedmiotu (prowadzenia zajęć);
- drugiego, związanego z przygotowaniem pedagogiczno-psychologicznym uwzględniającym poszczególne etapy edukacyjne oraz obowiązek przygotowania się do pracy z uczniami o szczególnych potrzebach,
- trzeciego, dotyczącego dydaktyki (ogólnej oraz przedmiotowej).

Podejście to przewiduje też dwa moduły fakultatywne obejmujące przygotowanie do nauczania kolejnego przedmiotu – moduł 4, oraz przygotowanie w zakresie pedagogiki specjalnej – moduł 5. Przy czym, realizacja każdego z modułów, zarówno na studiach pierwszego i drugiego stopnia, jak i studiach podyplomowych ma prowadzić do uzyskania takich samych efektów kształcenia.

Regulacja wskazuje też, że studenci już od najwcześniejszych etapów studiów powinni mieć bezpośredni kontakt z uczniami, powinni obserwować lekcje i sami je prowadzić. Określa również szczegółowe efekty kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych absolwenta, jego przygotowania językowego i w zakresie stosowania technologii informacyjnej.

Z badań Instytutu Spraw Publicznych wynika jednak, że przygotowanie do zawodu nauczyciela często nie spełnia wymaganych standardów. Na studiach przekazywana jest przede wszystkim wiedza merytoryczna w nauczanej dyscyplinie, natomiast przygotowanie metodyczne i pedagogiczno-psychologiczne jest bardzo skromne.

Biorąc pod uwagę ten kontekst, należy zmierzać do tego, aby współczesny model kształcenia nauczycieli miał charakter sprofesjonalizowany, ale jednocześnie otwarty na wszelkie zmiany oraz był zorientowany na wiedzę o otaczającym świecie, o relacjach ja – świat oraz o samym sobie.

Na wiedzę o świecie składają się między innymi kulturowe, antropologiczne, filozoficzne, socjologiczne opisy współczesności, cele i funkcjonowanie instytucji państwowych, społecznych (także instytucji edukacyjnych), typy i rola ideologii w życiu społecznym (zwłaszcza rola i znaczenie ideologii edukacyjnych), charakterystyka oraz specyfika, ułożenie społeczne, blokady rozwojowe i możliwości różnych grup

społecznych, obszary oraz wymiary kryzysu terażniejszości oraz terażniejszości jako czasu kryzysu. Na wiedzę o relacjach ja – świat składają się zagadnienia dotyczące rozumienia procesów wychowania i edukacji we współczesnym świecie, roli jaką pełni edukacja w życiu społeczeństw i jednostek, typów relacji międzyludzkich oraz procesów rządzących tymi relacjami, teorii komunikacji społecznej i wywierania wpływu na ludzi, współczesnych nurtów wychowania i nauczania oraz rozwoju kultury masowej. Na wiedzę o sobie samym składa się między innymi wiedza i umiejętność rozpoznawania, nazywania i opanowania własnych emocji, lęków, zaspokajania potrzeb, rozpoznanie motywacji i celów życiowych, ujawnianie intencji podczas działania pedagogicznego, umiejętność dokonywania analizy własnej sytuacji [5, s. 136–137].

W każdym z powyższych obszarów wiedzy mieszczą się dwa jej typy: wiedza techniczna, instrumentalna oraz wiedza emancypacyjna, praktyczno-moralna.

Wiedza techniczna, to doświadczenie ukazujące świat rzeczy, innych ludzi i nas samych jako przedmiot naszych sprawczych oddziaływań. Intencją tej wiedzy jest pytanie o możliwość osiągnięcia ustanawianych przez człowieka celów. Wiedza ta okazuje się być użyteczna w trojaki sposób: po pierwsze – wskazuje cele, które należy osiągnąć (cele rozumiane są przez tę wiedzę w sposób techniczny – jako zamierzone skutki działania), po drugie – dostarcza wiadomości o metodach, rozumianych jako sprawdzone i powtarzalne sposoby osiągnięcia celów, po trzecie – określa środki i warunki, od których zależy możliwość osiągnięcia celów. Wiedza praktyczno-moralna to ten rodzaj doświadczenia, z którego człowiek czerpie całościowe wizje świata, dzięki którym rozumie świat jako całość uporządkowaną i mającą sens, potrafi określić reguły i zasady moralne wobec siebie i innych, jest zdolny do dialogu ze sobą i innymi ludźmi [3, s. 299].

Ukazane rodzaje wiedzy zawierają to wszystko, co niezbędne jest współczesnemu nauczycielowi dla tworzenia dojrzałej, satysfakcjonującej i prorozwojowej relacji pedagogicznej, relacji w jakie wchodzi on sam a także wszyscy uczestnicy praktyki edukacyjnej, rozumienia siebie samego, swoich możliwości i ograniczeń oraz interpretacji rzeczywistości i własnego doświadczenia [5, s. 139].

Uświadomienie sobie spektrum zadań stojących przed szkołą i nauczycielem upoważnia do stwierdzenia, że w tworzeniu standardów kształcenia nauczycieli uwzględnić należy wiele czynników. Chodzi zarówno o swoistość wiedzy przedmiotowej, jak i prawidłowe następstwo w czasie subdyscyplin przygotowania zawodowego. Istotne jest, jak podaje R. Kwaśnica, aby przygotowanie do zawodu nauczyciela rozumieć całościowo i procesualnie. „Całościowo – ponieważ przygotowanie to obejmuje całą osobowość nauczyciela albo inaczej – wymaga od nauczyciela nie tylko rozwijania takich czy innych zawodowych umiejętności, ale przede wszystkim rozwoju prowadzącego ku byciu osobą. Procesualnie – ponieważ rozwój osoby jest nieustającym procesem, jest stawaniem się człowiekiem, które nigdy nie ma końca. Nikt z nas nie jest osobą dokończoną w swym stawaniu się. Być osobą – to nie cel, który wcześniej czy później osiągamy, lecz niespełnialne ostatecznie, ale stale obecne w naszym życiu zadanie” [6, s. 297].

1. Dylak S., *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*, Wydawnictwo Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 1995.
2. Dylak S., *Nauczyciel – kompetencje i kształcenie zawodowe*, (w:) *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. Tom III, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2004.
3. Kwaśnica R., *Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu*, (w:) *Pedagogika*. Podręcznik akademicki, Kwieciński Z., Śliwerski B. (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

4. Kwiatkowska – Kowal B., Koncepcja zadaniowa kształcenia nauczycieli w uniwersytetach, (w:) Kwiatkowska H., Kotusiewicz A. (red.), Nauczyciele nauczycieli. Z teorii i praktyki kształcenia nauczycieli, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Łódź 1992.
5. Nowak-Dziemianowicz M., Wielki Przegrany Współczesności. Polski nauczyciel jako podmiot i przedmiot Kształcenia, (w:) Rudnicki P., Kutrowska B., Nowak-Dziemianowicz M. (red.), Nauczyciel: misja czy zawód? Społeczne i profesjonalne aspekty roli, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2008.
6. Okoń W., Nowy słownik pedagogiczny, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2004.
7. Plewka Cz., Uwarunkowania zawodowego rozwoju nauczycieli, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2009.
8. Poprawa jakości kształcenia nauczycieli, Komunikat Komisji Rady i Parlamentu Europejskiego, Bruksela, 3.8.2007.
9. Prucha J., Pedeutologia, (w:) Pedagogika. Tom II. Pedagogika wobec edukacji, polityki oświatowej i badań naukowych, Śliwerski B. (red), Wydawnictwo GWP, Gdańsk 2006.
10. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.
11. Sielatycki M., Kompetencje nauczyciela w Unii Europejskiej, (w:) Sujak – Lesz K. (red.), Kształcenie nauczycieli w szkole wyższej. Wybrane zagadnienia, Oficyna Wydawnicza Atut, Wrocław 2008.

The article deals with the social and governmental changes of the late XXth – beginning XXIst century.

It is noted that similar phenomena occur in the European Union's countries.

Such processes are observed in the educational process in modern school, demanding restructuring process of thinking, awareness of the new reality, new tasks and functions of society.

Key words: *European union, professional competences, civilization, the educational process.*

doi:10.15330/esu.9.112-119

УДК 37.015.311

ББК 60.524.251

Надія Яшин

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Стаття присвячена вивченню питання актуальності формування толерантності у студентів-юристів. Здійснено аналіз науково-педагогічної літератури відповідно до теми дослідження. Висвітлено значення поняття "толерантність". Визначено чинники, які впливають на формування толерантної особистості. Зроблено акцент на необхідності та ефективності виховання толерантності у період навчання у вищому навчальному закладі. Розглянуто особливості студентського віку, який є найсприятливішим періодом для становлення особистості студента та його світогляду. Охарактеризовано роль юриста у суспільстві. З'ясовано місце толерантності в системі гуманістичних цінностей правника. Обґрунтовано важливість цієї якості для його професійної діяльності. Подано приклади нетолерантної поведінки представників юридичної професії. Виокремлено завдання та вміння юриста, необхідні для ефективної юридичної практики.

Ключові слова: *толерантність, толерантна особистість, студентський вік, вища освіта, юрист, виховання.*